

Komasacija zemljišta u zapadnoj Evropi

»U gotovo svim evropskim državama postao je problem uređenja zemljišta (komasacija) važnim faktorom agrarne politike. Razlozi su tome razni. U prvom redu želja, da se podigne poljoprivredna proizvodnja. Daljnja je težnja, da se i u grani poljoprivrede kroz malene uloške poluče viši prinosi. Konačno potrebno je, da se i poljoprivredni rad u svojoj važnosti izjednači s ostalim granama privrede. Općenito se priznaje, da baš postupak uređenja zemljišta (komasacija) vrlo efektivno dovodi do željenih uspjeha«.

Ovime, među ostalim riječima popratio je bavarski državni ministar za prehranu, poljoprivredu i šumarstvo objavljivanje aktuelne knjige: Dr. ing. Hans Gamperl »Die Flurbereinigung im westlichem Europa« izdanje Bayerischer Landwirtschaftsferlag, München, 1955. g. 345 stranica sa 65 slika u tekstu i mapom od 26 karata. Pisac je knjigu sastavio po želji svoga Ministarstva, da ni osnovu povjesnog materijala zakonodavstva, tumačenja o organizaciji, o uspjehu, troškovima, finansiranju, postupku oko uređenja rudina u raznim zemljama Evropa, pomogne njemačkim, a posebno bavarskim studentima i u praksi zaposlenim stručnjacima da vide, kako se vani posmatraju i provode ovi važni agrarni problemi i što se od toga u njegovoj zemlji — Bavarskoj — dade korisno primijeniti.

I ovaj prikaz ima istu tendenciju, da se naši stručnjaci upoznaju, barem u kratkom izvodu, sa naporima drugih naroda i da baš sada, pred primjenu netom donesenog NRH Zakona o komasaciji zemljišta, br. 21.155-1954. od 24. XII. 1954. g. (Narodne novine br. 60, od 30. XII. 1954.), nađu podstreka za njegovo provođenje u praksi.

Ako su prilike zemljišta (obradivog tla) nepovoljne, ako su vodne prilike u tlu štetne, ako su posjedovne prilike — pogledom na brojno stanje i oblike pojedinih parcela neuređene, ako su u rascjepkanosti pošle u atomizaciju, ako je selo u svom intravilanskom sastavu neuređeno, putovi loši i nedovoljni, to na takvim posjedima ne treba ni pomišljati na zavodjenje i korištenje mehanizacije, onda jasno nema ni govora o racionalnoj masovnoj, za konkurenciju sposobnoj proizvodnji!

Nažalost, ovi elementi baš kod nas, naročito u srednjim i zapadnim dijelovima NRH, poražujuće su negativni. Tješimo se, da je skoro u čitavoj Zapad. Evropi — kako ćemo to dalje prikazati — stanje slično, loše, no vidjet ćemo, da svi zapadni narodi baš u zadnje vrijeme napregnutim silama nastoje, da nađu rješenje tih problema.

Uz razloge lošeg stanja poljoprivredne proizvodnje — tlo, voda, klima, bez sumnje veoma važan dio negativnosti leži u posjedovnim odnošajima i podjeli gruntovnog vlasništva zemljišta. Veličina posjeda, odnosno pojedinih čestica posjeda uslovljava i metodu i način gospodarenja na njima. Ako su ti odnosi negativni, to takova parcela stalno iz godine u godinu zaostaje u proizvodnosti i njen vlasnik je zaboravlja, zanemaruje, a s vremenom čak i napušta. Tako nastaje neorganizirano »bježanje« sa sela u grad.

Nije potrebno razglabati, koliko negativnog ima u ovim odnosima, koliko se vremena gubi na putovanja i prenošenja strojeva i ratila s parcele na parcelu, koliko sjemena nepotrebno utroši, kako se korov na međašima razvija, koliko zemlje »izgubi«. Posjed od 4 ha. grupisan u pravilnu četvorinu ima dužinu granica od 800 m. Ako je taj posjed rastepeh na 20 parcela, pa čak i u pravilne forme 10 m širine i 200 m dužine, to dužina granica iznosi već 8.400 m, dakle, više nego desetorostruko.

Takove pojave i uzročnici doveli su, da se u cijeloj Zapadnoj Evropi nastoji riješiti smetnje u poljoprivrednoj proizvodnji, uklanjati sve nepovoljne faktore (jer rasteponost posjeda samo je jedan loši uzročnik). Zakonski postupak, kojim se sprovodi akcija uklanjanja smetnji poznata je kod nas pod imenom »komasacija«. Ovakav način važi i u Republici Austriji, Švicarci je zovu »Güterzusammenlegung« (sastavljanje dobara); u Italiji »Regruppamento«; Francuska »remembrement«; Nizozemska »Ruilverkaveling«; Danska »Udskiftning« ili »Jordfordeling«; Švedska »Jordskiftning«; Španija »Concentration parcellaria«, u Sjeverozapadnoj Njemačkoj »Umlegung«; Bavarska »Flurbereinigung«.

Historija stremljena, da se poljoprivredno posjedovno stanje u evropskim zemljama zakonom uredi, zadire kod nekih država još u srednji vijek.

Evo kako su se razvijali, mijenjali i usavršavali zakonski propisi o komasaciji u pojedinim zemljama:

I. BELGIJA: Još sa »Code Napoleon« odobrena je bila slobodna razdioba posjeda na nasljednike. Zakon od 16. V. 1900. nastoji ograničiti diobu. Od 4. V. 1949. ima Belgija zakon, da se posjedi mogu po dobrovoljnom sporazumu svih učesnika ujediniti. No, već treba izmjene i novi zakon raspravlja se ovih dana pred parlamentarnim komorama. Osnovi zakona jesu: Svaki interesent mora dobiti površinu, koja ima istu proizvodnu vrijednost kao cjelina parcela povučениh u postupak. Radove oko ujedinjenja posjeda provodi komitet od 3 člana, sa zadatkom: osnova putne i vodne mreže, procjena posjeda, rasprava sa učesnicima, izrada novog plana posjeda, ispravak u gruntovnici i katastru, izračunavanje troškova i t. d. Komitetu je za ove radove dodijeljen geometar.

II. DANSKA: Već u polovici 17. stoljeća pokušavaju Danci zaustaviti rasparčavanje posjeda i ujediniti rastepeno. Nižu se vladine odredbe od 22. XII. 1720., 29. XII. 1758., 28. XII. 1759., 8. III. 1760., 15. V. 1761., 28. VI. 1769., 14. II. 1770. i 13. V. 1776., da konačna naredba od 26. VI. 1781. obuhvati sve ranije propise.

Začuđuje mudrost i odlučnost, kojom se ovom zadatku pristupilo pred 170 godina. I uspjeh nije izostao, jer je u 50 godina izvršeno uređenje posjeda u čitavoj Danskoj, te je sigurno baš ova uredba među ostalim mjerama mnogo pomogla, da je Danska za vremena stupila u red najnaprednijih poljoprivrednih zemalja u Evropi.

Danska je donijela novi zakon od 25. IV. 1949. sa izričitom napomenom, da važnost njegovih propisa vrijedi samo 5 godina, t. j. do 1955. dok se u praksi (poslije 100 godina mirovanja!) ne vide rezultati novog zakona, pa će, vjerovatno, u ovoj godini (1955.) doći tamo do novog zakona.

III. NJEMAČKA SAVEZNA REPUBLIKA: Na teritoriju današnje Zapad. Njemačke, nekadanje veće države i mnoštvo vojvodina i kneževina, imale su svaka svoje zakonodavstvo u pogledu uređenja rudina. Danas je slijedeća situacija:

1. Baden prvo spajanje posjeda zabilježeno je u početku 18. stoljeća, no, na dobrovoljnoj osnovici. Prvi zakon o uređenju posjeda donesen je 5. V. 1856. Daljnji zakoni od 21. V. 1886. te 27. III. 1931., te danas važeći zakon o arundaciji od 10. V. 1949., a konačno, izrada pokrajinskog provedbenog zakona i propisa u duhu okvirnog saveznog republičkog zakona od 14. VII. 1953. Zakon od 1931. donio je korjenite promjene; komasaciju određuju vodne, cestovne i komasacione ustanove, pa kada ovi donesu odluku, ista je predlaže interesentima, no, ne da oni donesu većinsku odluku, nego se traži samo to, da li su 3/4 glasova i posjeda — protiv provedbe!

2. Bavarska. U ovoj državi započela su prva spajanja posjeda u Evropi, i to još oko god. 1550. utjecajem visokog reda Kempten. Pokret je išao za tim, da seljaci ujedine svoje posjede u jednu cjelinu, a u sredini svakog posjeda — dvorište (»Einöde«) sa ogromnim nastambama i gospodarskim zgradama. Poslije zakona od 29. V. 1886. slijedi donošenje novih zakonskih propisa: od 5. III. 1912., 11. II. 1932., 15. XII. 1933. te konačno od 15. VI. 1946. Zakoni iz god. 1932. i 1935. doneseni iz nužde, da se provedba ujedinjavanja posjeda bržim, elastičnijim provedbenim postupkom prilagodi velikim radovima oko izvedbe Reichs-auto-cesta. Odbici zemljišnog posjeda u korist cjeline (uglavnom auto-

cesta) i za pokriće postupnih troškova, mogli su ići i do 7 $\frac{1}{2}$ % od pojedinog posjeda. I Bavarska, kao i sve ostale sada ujedinjene republike, prilagođuje ove godine — svoje zakonodavstvo novom Saveznom okvirnom zakonu od 14. VII. 1953.

3. Hessen. Već u prvoj polovini 19. stoljeća (1835.) spominje se »Konsolidation« posjeda. Zakon od 24. XII. 1857. donosi direktive o spajanju posjeda i uređenju puteva. Glasanje je olakšano, jer je bila dovoljna obična veličina glasova, polovina poreza i 2/3 površina. Provedbu je vršila komisija, i to 1 jurista komesar, općinski načelnik, 3 stručnjaka i geodeta, kojega su izabrali članovi komisije. Zakonodavstvo se dopunjuje zakonom od 18. VIII. 1871., 28. IX. 1887., 4. VII. 1906., te konačno od 22. XI. 1923. Hessenski zakoni, pa ni ovaj zadnji nisu nikada pružili jasno oštru direktivu, nego čak i kolebljivost, pa stoga mnoge netom provedene komasacije trebaju ubrzo ponovnu provedbu. Komasacija je složena i osjetljiva agrarno-pravna i agrarno-politička, tehnička operacija i svaka za svoje izvođenje traži posebni, dobro promišljeni, proučeni i fundirani postupak. Nema šablone ni kulturno-tehničke, ni agrarno-tehničke, a ni tehničko-geodetske.

4. Pruska. Sama Pruska poslije Friedricha Velikog, sastojala se od mnoštva nekadanjih provincija i kneževina. U svakoj postojali su posebni zakonski propisi, no svi u duhu zajedničkog pruskog zakona od 2. IV. 1872. Svi ti zakoni, a najočitije onaj od 21. IX. 1920. naginju (po pruskom načinu!) provedbi spajanja i uređenja »po odredbi«, prisilno »ureda radi« i odredbu predsjednika zemaljskog kulturnog vijeća moglo je zaustaviti samo 2/3 većine protivnika uređenja.

5. Württemberg. Godine 1862. 26. III. donesen je prvi württenberški zakon o uređenju rudna. Daljnji prelaz i napredak čini zakon od 1. VII. 1868., da konačno završi zakonodavstvo te države zakonom od 26. I. 1934. Smjernice zakona: Uređenje se vrši bilo na zahtjev općinskog vijeća, bilo samih učesnika time, da taj zahtjev mora preko određenih instancija odobriti prethodno Centralni ured za poljoprivredu.

Poslije rata Republika je donijela svoj okvirni zakon od 14. VII. 1953.

IV. FINSKA: bila je sve do 1819. ujedinjena sa Švedskom. Već od 14. st. pokrenuti sistem otvorenih polja i uređenja rudina po sistemu »solskife« (spektar sunčanih zraka) dali su podlogu za brzo cijepanje parcela. Stoga već god. 1757. dolazi do zakona o »velikom dijeljenju« (Isojako) zajedničkih površina (livade, pašnjake i dijelove šuma), te zakon o spajanju posjeda (solskifa). Na osnovu toga zakona, 1757. do 1920. uređeno je 18,3 milijuna ha, naročito u južnom i zapadnom dijelu zemlje. Ovaj potez iz ranijih vremena je mnogo doprinio snažnom privrednom razvitku Finske.

Pod novim zakonom od 1916. godine izvršeno je uređenje 1 i 3/4 milijuna ha. Posljednji finski zakon od 14. XII. 1951. pogoduje i pospješuje uređenje.

V. FRANCUSKA: Rastepanje parcela počelo je već u srednjem vijeku, a Code civile (Napoleon) pomogao je raskomadanje. No, proces spajanja morao je početi. Prvi zakon, koji predviđa spajanje, dolazi 27. II. 1918. Zadatak je povjeren poljoprivrednim sindikatima, i konačno daljnji zakon od 30. X. 1935. koji ujedno regulira i prilike zakupa, jer je ta forma korištenja tla u Francuskoj veoma raširena (40% obradivih površina). U to vrijeme, t. j. od 1918. do 1941. uređeno je u Francuskoj 389.000 ha u 685 općina.

U 1941. (9. III.) dolazi konačno francuski zakon o uređenju posjeda, koji još i danas važi. Za francusku poljoprivredu bila je krajnja nužda, da je došlo do tog zakona. Tamo prevladava mali i srednji posjed u 95% seljačkog pučanstva. Rascjepkanost posjeda ugrožavala je svaku racionalnu uporabu. Treba novoosposobiti 18 milijuna ha, a od toga je do 1953. g. osposobljeno tek 3 milijuna; a od ostalih 15 milijuna, 9 milijuna oglašeno je kao »hitno potrebno«.

VI. ITALIJA: U Italiji svi zakoni za uređenje zemljišnog posjeda imaju osnov u reguliranju vodnih prilika, a u zadnje vrijeme i diobi veleposjeda, koji se u Italiji izživljava u obliku zakupa, kolonata i servituta i t. d. Da se uredi pitanje velike prenapučenosti i oskudice na zemlji, osnovano je poslije II. svjetskog rata sedam društava (»Ente«). Tek kad sve »Ente« izvrše svoje programe, pristupit će se faktičnom uređenju rastepenih parcela — komasaciji.

VII. LUKSENBURG: I ova mala državica ima svoje tegobe, uslijed rasparčanosti posjeda. Komasirati treba 142.000 ha sa 513.000 parcela. Posjed je vlasništvo 7.200 seljaka. Luksenburg sprema i komasaciju vinograda.

Luksenburški zakon predviđa spriječavanje daljnjeg dijeljenja jednom komasiranog posjeda!! Ova mjera potrebna je i nama.

VIII. NIZOZEMSKA: je u Evropi najkasnije počela raditi na saniranju posjedovnih odnošaja. Njen prvi zakon datira od 1924.! No i taj je bio vrlo skroman, gotovo bojažljiv. Samo najnužnije spajanje parcela i izrada puteva. Godine 1938. doneseni novi opsežniji zakon, nadopunjuje se već 1941. godine. Svrha nije samo objedinjenje parcela, nego i kultiviranje i drenažiranje, osušenje močvara, jezera, pumpe, uređenje dvorišta, a temelj svega nastojanja jeste — shodno nizozemskim prilikama — povoljan režim vode.

IX. NORVEŠKA: Napominjemo iz prikaza i ovu zemlju, jer su ranije posjedovne prilike bile uveliko slične našim hrvatskim bivšim kućnim zadrugama. Nekad su i u Norveškoj bili rasprostranjeni posjedi kućne zajednice, velike familije, gdje su u ogromnim kućama stanovale brojne generacije sve pod vodstvom starješine. Kasnije dioba velikih familija provedena je i kod njih kao i kod nas, na principu diobe svih realiteta na svakog učesnika, dakle rascjepkanost posjeda.

Raniji zakon od 7. juna 1883. zamijenilo je novo Savezno okvirno zakonodavstvo od 19. V. 1951., a sedam pokrajinskih vlada Austrije donijelo je svoje provedbene zakone i uredbe. Tendencija svih zakona jeste:

- a) od rasparceliranih komada stvoriti velike, dobro formirane sa potrebnim putevima snabdjevene posjede;
- b) dosadanje zajedničke površine (pašnjaci i t. d.) raspodijeliti učesnicima, priključiti osnovnom posjedu i regulisati dosadanje pravo uživanja i dužnosti;
- c) brinuti se za reguliranje vodnog režima i provođenja kulture do sada nesposobnih površina.

Završit ćemo sa švedskim zakonodavstvom. Već od 1100. godine do polovice 18. stoljeća — kroz historiju provlači se nit »diobe« posjeda (Solskifte). No i ova sjeverna zemlja brzo pristupa uređenju i spajanju rudina, tako da su na temelju zakonskih odredaba svi posjedi komasirani u vremenu od 1750. do 1926. Svi daljnji zakoni 1926., 1932. i 30. VI. 1947. imaju osnovnu tendencu — uklanjati sitni atomizirani posjed, otkupljivati u svakoj prilici sitne parcele, pravo prvokupa posjeda ima država — stvaranje snažnih srednjaka.

Otkupom sitnog posjeda dobit će se radna snaga za industriju, rudarstvo i eksploataciju šuma.

Švedska proučava problematiku novog zakonodavstva oko uređenja posjeda. Studij tih problema skoncentrisan je na Visokoj tehničkoj školi u Stockholmu, na odjeljenju za geodeziju i odjeljenju za poljoprivredu. Studenti, asistenti, profesori i vanjski stručnjaci izrađuju brojne studije i disertacione radnje iz područja odnosa posjeda na selu. Ove mjere studija trebalo bi za naše prilike proučiti i prenijeti na naše naučne ustanove!

Izlaganje dra Gamperla u citiranoj knjizi pokazuje nam u prikazu zakonodavstva oko uređenja zemljišnih posjeda u Zapadnoj Evropi:

- a) da su prilike u pogledu posjedovnih odnošaja i uređenja rudina u čitavoj Zapadnoj Evropi, pa i kod najnaprednijih naroda podjednako loše i da je rascjepkanost posjeda veoma velika;
- b) da je pitanje režima vode u tlu osnovni problem boniteta tla i njegove sposobnosti za rodovitost;
- c) da je pitanje putne mreže na polju i pristup do pojedinih parcela bilo odlučujuće, da se pristupi ujedinjavanju parcela, a tom prilikom izrade nove putne mreže;
- d) da je pitanje kućišta (dvorišta) od velike važnosti za pravilno gospodarenje;
- e) da prigodom provedbe spajanja parcela i izradbe melioracionih radova treba voditi računa o javnim potrebama — saobraćaj, velike melioracije, zadovoljenje potreba naselja i t. d., pa provedba komasacije mora biti sveobuhvatna;

f) da su nordijske zemlje prve u Evropi u cijelosti uredile pitanje posjedovnih odnošaja i kulture tla i da sada prema novim metodama, pomagalicama i sredstvima pristupaju obnovi uređenja posjeda (komasaciji);

g) da sve zemlje u Evropi baš u zadnjim godinama posvećuju problemu uređenja rudina koncentriranu pažnju i osiguravaju znatna sredstva i usavršena tehnička pomagala, da se ovaj važni agrarno-politički problem uspješno riješi, bez kojeg prethodnog rješenja nema smisla ni ulagati sredstva u podizanje poljoprivredne proizvodnje, jer je poljoprivreda zemlje pri neurednim posjedovnim odnosima osuđena na vegetiranje i neracionalnu proizvodnju.

ZADACI UREĐENJA RUDINA I NJIHOVA PROVEDBA U RAZNIM ZEMLJAMA

Općenito nastoje na zapadu komasacionim postupkom obuhvatiti veće komplekse, pa i po više općina odjedared, naročito ako je u pitanju uređenje vodotoka, odvodnja ili sličnost poljoprivrednih prilika. U Švicarskoj idu u jednu komasaciju rudine sa površinom 2000—12.000 ha. U Nizozemskoj oko 8.000 ha i više, u Bavarskoj po 7—12 općina odjedared. U Finskoj se ove godine završavaju 2 komasacije, jedna sa arealom okruglo 48.000 ha, a druga 45.000 ha.

U zadnje vrijeme sve više prevladava vani zračna fotogrametrija naprama terestričnom snimanju i ispravljanju. U Finskoj je nedavno uz Biro za zemaljski premjer osnovan Biro za zračno snimanje terena. U Francuskoj su čak i neki veliki privatni geodetski i komasacioni uredi zaveli zračnu fotometriju, da mogu dobiti jasan plan starog stanja i sa većom preciznošću izraditi planiranje novog stanja komasacije.

UREĐENJA VODNOG REŽIMA I OSTALE MELIORACIJE

Nemoguće je zamisliti izvedbu raznih većih vodomelioracija izvan komasacionog postupka, kao akciju zasebno sprovedenu. Jednako tako bilo bi neshvatljivo, kada bi se negdje i pokušalo izvršiti sjedinjavanje (komasiranje) rastepenih čestica, a da se pri tome mimoide izvedba vodomelioracija i da se ne izvrši reguliranje vodnih prilika u afaru općine. Planiranje novih vodotoka, jaraka, kanala, prva je mjera, koju treba izvršiti prije sastava plana o podjelbi novih posjeda. Oni su sa mrežom puteva, okosnica, novih tabli i ploha rudina. Uređenje vodnog režima nije nipošto jednostavna tehnička operacija, sa jedinom svrhom, odvesti vodu bilo kako. Kadgod su takvi potezi znali biti katastrofalni, jer se podzemni nivo spusti i presuši. Posljedica — preveliko isušenje.

Ovo je ujedno opomena, da se bez velike nužde ne »privodi kulturi« svaka lokva, močvarica, jer to košta puno novaca, a možda je baš prisutnost te vode korisnija okolini, nego na silu provedena kultura.

Pri komasaciji obraća se pažnja kultiviranju dosada neplodnih pustoselina, neravnih terena, kamenjara, da se od njih načine ako ne plodne oranice, onda barem izdašna ispašišta za stoku, za ovce. No, pri tome poslu čuva se šuma, čak i grmlje i ne dozvoljava, da se komasacijom i oni »očiste«!

U Njemačkoj su radovi uređenja vodnog režima i osvajanja novog, dosada neplodnog tla, usko vezani na komasacioni postupak odredbama novog okvirnog zakona od 14. jula 1953. Potrebne površine za nove vodne mreže idu na teret zajedničkog zemljišta, ili na teret komasacione gromade učesnika. Sve više se u Njemačkoj i nordijskim zemljama kvalitetnim kulturno-tehničkim radom nastoji, da se ne spusti previše razina podzemne vode, da se spriječi erozija, poplava, zamuljivanja i zabarivanja i da je režim vode (vlage) u tlu vazda u optimumu. Gdjejed prevladavaju posebne intenzivne kulture: vrtovi, voćnjaci, duhan, špargišta (U Njemačkoj važna kultura oko velikih gradova!), jagode i t. d., zavodi se već u postupku komasacije u zadnje vrijeme u velikoj mjeri navodnjavanje na račun interesenata.

U Francuskoj je hitnost spajanja rastepenih posjeda od principijelne važnosti i bitnosti, da se vodomelioracijama može pristupati samo u najvećoj nuždi.

U Nizozemskoj (Holandiji) pitanje uređenja vodnog režima od prvorazredne je važnosti. Gotovo da nema rudine, kojoj nisu potrebne vodne naprave. Osobita se briga posvećuje izradi profila graba, jaraka, kanala, odvodnih objekata i t. d. U zadnje vrijeme ugrađuje se u svaki glavni odvodni sistem naprava za automatsku izmjeru odtoka vode (napravu je konstruirao inženjer van Schaagen, kulturni konzulent nizozemske kulturno-tehničke službe u Utrechtu). Aparat upisuje automatski protečenu vodu i količine kiše i omogućuju, da se stalno tokom godine (ljetu) kontroliše odtok vode i reguliše niveleta podzemne vode.

U Austriji su brigu oko uređenja vodnog pitanja i ostalih melioracija vode kulturno-građevni uredi u okviru ministarstva poljoprivrede. Kotarski agrarni ured uspostavlja vezu sa kulturno-građevnim uredom i oba tijela izrađuju projekt.

Švedska. Pitanje režima vode riješeno je posebnim vodnim zakonom. U Švedskoj postoje čak 4 zasebna vodna suda za rješavanje žalbi i sporova. Država subvencionira odvodnju. Navodnjavanja skoro i nema, jer ga i ne treba.

Švicarska. U većini kantona izrađuje se pred skupštinu učesnika komasacije generalni predprojekt, koji obuhvata vodne i ostale melioracije i plan mreže puteva. Pozadina im je obično za unapređenje poljoprivrede — interes i ciljevi turizma!. Kako je postupak brz, tako je i izvedba brza. Odvodnja se rjeđe vrši otvorenim jarcima i grabama, zbog oskudice na kulturnom tlu, više drenažom, pa čak postoje i »zadruge za drenažiranje« i sa prisilom za drenažiranje. U zadnje vrijeme uvelike se uvodi navodnjavanje dosta često rominjnjem, no još više umjetnom kišom.

PLANIRANJE I IZVEDBA PUTNE MREŽE

Mi bismo, naročito u Hrvatskom Zagorju, mogli nabrojiti beskrajne tužbovine i sudbene postupke zbog prelaza kolima »preko moga grunta«, a razlog je pomanjkanje pristupnog puta. I nije dovoljan kod oranica samo jedan put. Potreban je ulazni i izlazni — čeonu put na svaku parcelu. Od nemanje važnosti su solidni općinski, seoski i poljski putovi iz sela u seoski hatar, u vinograde, u livade, u šumu, do pješčare, do kamenoloma i t. d. Ako se neuređeni vodni režim nepovoljno očituje na bonitet i rodovitost tla, to nedovoljna mreža i loše izvedeni putovi imaju presudnu važnost na gospodarenje. Plan putne mreže izrađuje se zasebno i prethodno pred planom raspodjele novog posjeda, obično parcelno s planom vodomelioracija, sa jakom upotrebom mehanizacije.

Zbog pomanjkanja plodovitog zemljišta, razbila se je u nordijskim zemljama prava znanost i studij izradbe najsvrsishodnijih poljskih putova

PROCJENA ZEMLJIŠTA

Kod procjene zemljišta od prvotne ishodišne važnosti jeste namjena zemljišta, u koju svrhu ono služi. Pisac citira: »Kao zamjenbenu vrijednost valja pronaći onu vrijednost, koju dotična čestica ima za svakoga, koji je u dotičnom privrednom području obrađuje na uobičajeni način«. Ovo dakle ne bi bila niti vrijednost po čistom prihodu (katastar) niti po bruto prihodu, nego negdje nekako u sredini obaju prihoda. Ta se nova (»zamjenbena«) vrijednost ustanovljuje po naravnoj plodonosti tla uz osvrt na postojeću strukturu posjeda, na prilike sprege, na kulture koje se na parceli nalaze (trajnel), na konfiguraciju terena i na udaljenost od tržnog centra. Od važnosti je ipak naravna plodnost tla i procjena po istoj, na kemijski sastav tla, odnosno mekote i zdravice, debljina i struktura humusnog sloja, sadržaj vlage, kapacitet za zrak i vodu, sposobnost za obradu i mogućnost melioriranja. Ako se sprovede pedološka analiza područja, dobivamo uz analizu klimatskih prilika objektivnu usporedbenu vrijednost za pojedina tla i rudine, koja se zatim prilagođava lokalnim okolnostima: udaljenost, forma, sunčana strana, vjetrovitost, udubine i t. d., što se sve i zabilježava na skali vrijednosti za svaku česticu i multiplicira, odnosno sumira za posjed. Pri zbroju vrijednosti jedinica učesnik dobiva novi posjed.

Procjenitelji domaći, najbolji poznavaoči terena, uz sudjelovanje agronoma, sporazume se o sistemu vrijednosne skale i o jedinici procjenbene površine 1 ar, 1 ha, 1 kv. hvat. Kada oni pod stručnim rukovodstvom sastave skalu i izvrše procjenu, ako je istodobno izvršena i predočena mreža puteva i mreža kanala i od učesnika prihvaćena, onda učesnici uhvate vjeru u komasacioni postupak i mnoge kasnije stvari idu lakše i pravilnije; ova tri pojma — procjena, putevi, odvodnja, pribrojiv k tome grupisanje čestica, temelji su komasacionog postupka.

U nekim njemačkim zemljama (Bavarska), penje se skala vrijednosti (bonitiranja) od 5—60, pa čak i 100 punktova, naročito kod dobrih oranica. U Njemačkoj postoji zakon od 16. X. 1934. o procjeni zemljišta (Bodenschätzungsgesetz). Kod procjene posjeda po skalama ovoga zakona dolaze dalje u obzir — tabele za procjenu inventara (Tabellen für die Wertanteile des Inventars).

PODJELA NOVIH POSJEDA

U prvom redu osiguravaju se plohe, površine za javnu porabu. Provedba komasacije pruža idealnu priliku za ovu provedbu, jer se sve svršava — bezbolno. Nitko se ne osjeća oštećenim. Pri ovom postupku izvršava se i asanacija sela, naročito uređenja pregustih kućišta. Izgradnju novih domova pomaže država, kotar, općina, a kadgod i preostali interesenti (Švicarska). Kod malih posjeda od 2—3 k. j. odlična je prilika, da izađu iz pregustog sklopa sela i da se ponovno izgrade na vlastitoj rudini. Samo bi za budućnost trebalo osigurati — nedjeljivost takovih pojedinačnih samostalnih posjeda!

Spajanje parcela u novi posjed jeste sigurno najvažnija operacija kod provedbe komasacije. Najveća su briga pri toj operaciji sitni posjedi kao i pomisao, da li će oni postati i ostati za privredni život sposobne jedinice. U pravilno izvedenom komasacionom postupku dadu se provesti neka dokidanja nekog, kao privredni organizam nesposobnog posjeda, ako zakonodavstvo zemlje (Švedska) predviđa za otkup zemljišta isplatu po visokoj procjeni. Inače, u provedbenom postupku prakticira se, da se sitni posjed grupiše u krugu neposredno uz selo, da im se olakša pristup i pruži prilika za specijalizacije i zavođenje najintenzivnijih kultura: vrtlarstvo, špargišta, špalirno voće, hmeljarnik, rasadnik cvijeća i u ukrasnog grmlja i drveća i t. d.

U neposrednu blizinu dolazi gro t. zv. zajedničkog posjeda — plandišta, pregonski pašnjaci, sajmište te ostalo zemljište za privredne, prometne, kulturne, sanitarne i t. d. potrebe. Na izlaznim stranama sela rezervišu se buduća nova kućišta u cilju rasterećenja sela i osiguranje budućih odmjernih potreba.

Novopredjeljeni posjed mora predstavljati harmoničnu cjelinu i povezanost — polisko gospodarenje, gospodarenje na ekonomskom dvorištu i kućno gospodarenje, sa ciljem — bolja i veća proizvodnost prema dosadanjem gospodarenju. Zato se vani zavodi veoma intenzivan prethodni studij prilika i izrađuje predplan, vrše dogovaranja, raspravljanja, a ne ulazi u jednostavno teoretsko planiranje. U drugom redu to je skup posao, koji stoji i državu i privatnika znatne investicije, pa zato za njeno pravilno izvođenje treba povesti mnogo računa. U Zapadnoj Njemačkoj sprema se Savezni okvirni zakon za sprečavanje rastepanja i komadanja komasacionim postupkom ujedinjenog posjeda.

Posebno je pitanje sastavljanja, grupisanje vinograda (naročito savjesno provedeno u Švicarskoj), voćnjaka (u Francuskoj se ove godine provodi u Bretaniji komasacija terena od 4.000 ha, na kojem se području nalazi oko 200.000 stabala, od toga će 100.000 kom. trebati zamjenjivati). U Švedskoj je problem komasacije šuma veoma aktuelan. Ima slučajeva, da neke privatne šumske parcele imaju širinu od 20 do 30 m, a dugačke su od 2—50 km! Ovo je kompliciran posao i metode, kako se to radi vani u svijetu, trebalo bi posebno proučiti i prikazati.

Pravilnost parcela, izradu putne mreže i kanala te uređenje rudina ne smiju pri provedbi komasacije proizvesti dojam »uzoritosti« suviše oštih pravilnih linija, već treba da se pri provedbi tehničkih radova vodi računa o »nametljivosti«, o prilagodivanju reljefu krajine i prirode. Treba voditi računa,

da se prigodom »čišćenja« ne očisti i zadnje stabalce, zadnji grm — utočište korisnih ptica i garant biocenskog kompleksa kontraparazita. Treba u sporazumu sa šumarskim stručnjacima izraditi osnovu zaštitnih šumskih i živičnih poja-seva, da se ublaži nalet vjetrova i njihovo kadgod neugodno djelovanje, naro-čito na pješčanim i laganim rastresitim zemljištima. I spriječavanje erozije treba pravilno prilagodivati terenu, koja mjera treba da se pravilno uključi u odvodnu mrežu i uskladi sa putnom mrežom.

IZMJERA I KATASTARSKO-TEHNIČKI RADOVI

Pri provedbi komasacije država daje doprinos, jer nalazi računa. Uredit će se posjedovno stanje, povećat će se proizvodnja i pojačati priliv poreza. Zato ured Katastra ima važan interes, da se postupak pravilno provede. Izmjere imaju u prvom redu katastarski karakter, a u sporednoj liniji dolaze ostali inženjersko-tehnički mjernički radovi. Narod je pojedinim predjelima — rudinama dao narodna imena: Lugovi, Podlugovi i Jaruge i t. d., i t. d. Ova narodna imena skrupulozno se vani čuvaju i samo u slučaju besmislice imena napuštaju.

Izračunavanje raznih mjera i vrijednota kompliciran je posao. U Bavarskoj izrađuju ovih dana automatsku mašinu računaljku, koja će izračunavati sve komasacione računске operacije. Trebat će samo poznavati odgovarajuće vrijednosti — kuteve, linije, koordinate i t. d.

ORGANIZACIJA KOMASACIONE SLUŽBE U ZAPADNIM ZEMLJAMA

Gotovo u cijeloj Zapadnoj Evropi, komasaciona služba samostalno je tijelo pod Ministarstvom poljoprivrede. Centralni i područni organi komasacije imaju dužnost, da se u slučaju zavođenja postupka povežu sa svim instancama i ustanovama, čiji djelokrug ima dodira sa radovima za uređenje sela i seoskog posjeda: agronomski uredi, vodomelioracije, melioracije, šumarstvo, agrarne operacije, cestovodno — i mostogradnja i promet, ustanove za realni kredit, za katastar, gruntovnicu, urbanističko i ruralističko planiranje, čuvanje i uređenje prirode, sa poljoprivrednim, šumarskim i veterinarskim fakultetima i odnosnim naučnim ustanovama, da se svi pogledi usklade. U zadnje vrijeme u zapadnim zemljama, a naročito u Bavarskoj, agronomska služba vrši pred zaključenje o provedbi komasacije opsežni prethodni studij poljoprivrednog stanja područja podređenog za komasaciju. Predplan tih istraživanja treba da obuhvati svu problematiku dotičnog područja i takav predplan odlična je pomoć i podloga komasacionom uredu. U zapadnim državama postoje veliki uredi sa nekoliko stotina, u Bavarskoj 1074, u Francuskoj preko 3.000 stručnjaka za provedbu komasacije, a snabdjeveni su jakim tehničkim pomagalicama. Biroe na terenu vode uglavnom kulturno-tehnički inženjeri, geodetski inženjeri, agronomski inženjeri, a u nekim državama Njemačke juristi. Međutim, pisac Mr. Gamperl zauzima se, a izgleda da je to u Bavarskoj, Švedskoj i Švicarskoj i provedeno — da posao vođenja komasacije »Flurbereinigung« treba da vode posebno osposobljeni »Flurbereini-gungs-inženjeri«! Dr. Gamperl iznosi plan studija na tehničkim visokim školama u Münchenu, Stockholmu i Zürichu, iz kojih je vidljivo, da studij traje 8 semestara i da obuhvata matematske i geodetske, kartografske i katastarsko-tehničke radove, inženjersku tehniku, melioracije, poljoprivredne nauke, privredu i pravo.

Traži se, dakle, da komasacioni inženjer, budući rukovodioc komasacionih radova bude upućen u sve grane posla sa kojima će imati vezu u komasacionom postupku.

KORIST OD KOMASACIJE

Na završetku knjige Dr. Gamperl iznosi slijedeće: korist od komasacije, pa iznosi mišljenje iz studijskih radnja raznih stručnjaka (većinom disertacione radnje!). Po tom prikazu, produkcionni troškovi smanjili su se za 24—32%, a prinosi su se povećali za 16—41%.

Zemlja	Postupovni troškovi, rad struč. i uređa i t. d. po 1 ha	Troškovi izvedbe, (putevi, odvodnja, melioracije i t. d. po 1 ha	F i n a n s i r a n j e				Napomena
			Zajednica		Učesnici		
			Troškovi postupka	Izvedbeni troškovi	Postupovni troškovi	Izvedbeni troškovi	
Njemačka	200 DM Din 14.000	450 DM Din 31.500	50,80 do 100%	do 50% i zajam	20—40%	50% i radna snaga obračunato	
Finska	10.000 FM = 120 DM Din 8.400	30.000 FM = 360 DM Din 25.200	40—60%	do 50%	40—60%	50% i vlastita radna snaga	
Francuska	5.000 Fr. = 60 DM Din 4.200	10.000 Fr. = 120 DM Din 8.400	80%	do 60%	20%	najmanje 40%	
Holandija	1.200 gulden = 1.320 DM Din 82.400		70—80%		20—30%		I ovih 20 do 30% uplaćuje interesent kroz 30 g.
Austrija	650 Šil. = 105 DM Din 7.350	1.700 Šil. = 290 DM Din 20.300	100—75%	60—70—50%	najmanje 25%	30—40—50%	
Švicarska	4.000 Fr. = 4.000 DM Din 280.000 (kompletna operacija)		50—70% subvencije			30—50% uključeno i vlastiti rad	

TROŠKOVI PROVEDBE

Zadnji prikaz odnosi se na troškove provedbe, na doprinos, što ga za postupak daje država, zajednica. Iznosimo ga u tabeli, i to u valuti dotične zemlje, preračunatu po Dr. Gamperlu u DM, a marke računate po Din 70 i DM.

ZAKLJUČAK

Iako su problemi i metodika provedbe komasacije u raznim državama različiti, svrha i cilj im je svima jedan. Sve te mjere upućene su na zahtjeve, koji se danas postavljaju na poljoprivredu i kako se danas gleda na evropsku poljoprivredu i narodnu privredu. No možda nije daleko vrijeme, da će i poljoprivreda pojedinih rajona, čak i pojedinih sela krenuti u smjeru specijalizacije i proizvodnje strogo po geonomičnom kriteriju — korištenjem oranica samo za one kulture, koje geonomski, a i ekonomično odgovaraju na dotičnom proizvodnom području, a ne da svatko bude svaštar u proizvodnji.

Kad se jednom bude radilo uputstvo za provedbu našeg novog zakona o komasaciji od 1954. bezuvjetno će mnogo iskustvo, mnoge metode rada iz postupka u zapadnim državama dobro doći i nama. Detaljni studij raznih zakonodavstva, načina provedbe i metodike rada koristan bi bio za izradu Saveznog okvirnog zakona o komasaciji te za sastav najboljeg postupka, koji odgovara našim prilikama i duhu našeg vremena